

HADİKA GAZETESİ VE MİLLİ EKONOMİ: “İTTİHAD-I EFKÂR-I MİLLİYE”

Kenan DEMİR¹

Öz:

Osmanlı’da ilk gazete 1831 senesinde yayımlanmasına karşın gazetelerin kamuoyu oluşturduğu dönem 1860 yıllarıdır. 1860’lı yıllarında hem birçok gazete çıkmış hem de gazeteler ülkenin sorunlarını bağımsız bir şekilde ele alıp halkı yönlendirmiştir. Bu dönemde yayımlanan gazetelerden biri de 1870 senesinde çıkan Hadika gazetesidir. Hadika, 1860’lıların sonlarına doğru devletin basını kontrol altına aldığı için siyasi haberlerden daha ziyade ansiklopedik bilgi veren bir yayım politikası gütmüştür. Hadika’da farklı konularda yazılar görülmesine karşın içeriğin çoğunluğunu ekonomi yazıları oluşturmuştur. Bu yazılarla hem halkın iktisadi bilgi seviyesi artırılmak istenmiş hem de iktisadi meselelere rağbet etmesi hedeflenmiştir. Hadika, ülkede iktisadi kalkınmasını sağlamak amacıyla şirketleşmenin yaygınlaşmasına çalışmış ve halkı bu doğrultuda yönlendirmiştir. Hadika’da görülen yazılar milli iktisat görüşü doğrultusunda şekillenmiştir. Ülkenin iktisaden gelişmesi için ülkede milli iktisat düşüncesinin aşılmasını çalışmış ve bu doğrultuda yerli ürünlere rağbet edilmesini istemiştir. Ülkede “İttihadı Efkâr-ı Milliye” düşüncesinin görülmesiyle ülkenin iktisaden kalkınacağını belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadika, Ekonomi, Milli İktisat, Kalkınma

HADİKA NEWSPAPER AND NATIONAL ECONOMY: "İTTİHAD-I EFKAR-I MİLLİYE"

Abstract:

Although the first newspaper in the Ottoman Empire was published in 1831, the period in which the newspapers constituted public opinion was 1860's. In the 1860s many newspapers appeared and the newspapers handled the problems of the country independently and directed the people. One of the newspapers published in this period is the Hadika newspaper which appeared in 1870. As Hadika controlled the state's press towards the end of the 1860s, it was a policy of publication that gave more encyclopedic information than political news. Despite the fact that different writings are not seen in Hadika, the majority of the contents are economic writings. It is aimed that the level of economic knowledge of the people should be increased and that they should appeal to economic issues. Hadika worked for the expansion of the company in order to provide economic development in the country and directed the people in this direction. The writings in Hadika were shaped in line with the national economic view. In order for the country to develop economically, the country has tried to imbue the idea of national economy and demanded that it be favored by domestic products in this direction. In the country, "İttihadı Efkâr-ı Milliye" stated that the country would be developed economically by not being considered.

Keywords: Hadika, Economy, National Economy, Development

¹ Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, kdemir@medipol.edu.tr.

Giriş

Osmanlı'da gazeteler II. Mahmud'un modernleşme hareketlerinin sonucu görülmüştür. Ülkeyi modernleştirmek için bir girişimde bulunan II. Mahmud Batı'da görülen gazetelerin gücünden etkilenmiş ve ülkede kendi politikalarını hem iç hem de dışarıda kamuoyu oluşturmak amacını taşımak amacıyla gazetelerin çıkmasını teşvik etmiştir. Bu doğrultuda 1831 senesinde Takvim-i Vekayi yayımlanmıştır. Gazete ülkede devletin politikalarını halka duyurmak ve kamuoyunu bilgilendirmek amacını taşımıştır. Takvim-i Vekayi bu konuda başarılı olamamış, düzenli olarak yayımlanmamış ve kamuoyu oluşturamamıştır. Takvim-i Vekayi'den sonra ikinci gazete 1840 senesinde Ceride Havadis ismiyle çıkmıştır. Bu gazetede halk tarafından rağbet görmemiş ve gazete, kamuoyunu şekillendirememiştir. Bu iki gazete her ne kadar kamuoyunu oluşturamasa bile sonraki dönemin gazetecilerini yetiştirmesi nedeniyle önem arz etmektedir.

1860 senesinden itibaren ülkede Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkar, Muhbir, Mecmua-ı Fünun ve Mir'at gibi gazeteler çıkmıştır, bu dönemde gazeteler kamuoyunu oluşturmuş ve halk tarafından alınıp okunmuştur. Gazeteler ülkenin sorunlarına değinmiş, bu sorunlardan halkın haberdar olmasını sağlamış ve devletin politikaların neler olması gerektiği hakkında birçok görüş öne sürmüştür. Gazetelerin kamuoyunu oluşturduğu dönemde ülkenin en önemli sorunu iktisadi sorun olması nedeniyle gazetelerde devletin iktisadi sorunları genişçe yer almış ve ülkenin ne gibi ekonomik politikalar yürütmesi hakkında fikirler öne sürülmüştür. Gazeteler halkın ülkenin iktisadi sorunları konusunda haberdar olmasını sağlamanın yanında halkın iktisadi bilgi birikimini artırmayı da hedeflemiş ve bu doğrultuda birçok modern iktisadi terim ve konu hakkında öğretici yazılara yer vermiş ve çeşitli ekonomi kitapları tefrika etmiştir. Gazeteler ülkenin iktisadi olarak çöküşün nedeni olarak 1838 ticaret anlaşmasını göstermiş ve ülkede gerileyen sanayi sektörünü tekrar eski haline döndürmek için halkı uyarmayı kendisine vazife etmiştir. Ülkenin iktisadi olarak gelişmesi için ülkede halkın sanayi ve ticaret sektörlerinde özel girişim teşebbüslerine rağbetini artıran yazılar yayımlamıştır. Ülkede yerli üretimin azalmasına dikkat çeken gazeteler halkın yerli ürünlere olan rağbetini artırmayı da hedeflemiştir.

1860'lı yıllardan sonra ülkede çıkan gazetelerden biri de 1870 senesinde yayımlanan Hadika gazetesidir. Hadika 1867 senesinden sonra devletin basını denetim altına almasından sonra bir düşünce gazetesi formatında yayım hayatına başlamış, dergi güncel siyasi meselelerden daha ziyade halkın bilgi seviyesini artırmayı hedeflemiştir. Gazete yer alan yazıların büyük çoğunluğu sanayi ve ziraat yazıları oluşturmuş ve ülkenin iktisadi kalkınmayı hedeflemenin en önemli şartının eğitim meselesini olduğunu belirtmiş ve bu doğrultuda halkın iktisadi bilgi seviyesinin artırmak için birçok kitap tefrikası yapmıştır. Hadika'da eğitici ve öğretici yazıların yanında ülkenin iktisadi sorunlarına değinmiş ve bu sorunların çözümü için ne gibi tedbirler alınması gerektiğine değinmiştir. Bu çalışmada Hadika'da yayımlanan ekonomik yazıları incelenmiş ve Hadika'nın iktisadi yayım politikası analiz edilmiştir.

HADİKA GAZETESİ

Hadika, 18 Şubat 1870 senesinde yayımlanmaya başlamıştır. Hadika, dört farklı dönemde faaliyetini sürdürmüştür. Bu dönemlerin ilk ikisi haftalık, üçüncü ve dördüncü dönemleri ise günlük yayımlanmıştır. Bu çalışmada Hadika'nın ilk iki dönemi incelemeye alınmıştır. Hadika, birinci dönemde 51, ikinci dönemde 12 sayı olmak üzere 63 sayı yayımlanmıştır. Birinci dönem 18 Şubat 1870 ile 10 Şubat 1871 tarihlerini kapsar. Bu dönemde Hadika, her hafta cuma günleri 8 sayfa çıkmıştır. Sayfa düzeni üç sütundan oluşmuştur. Bir nüshası 60 para, seneliği İstanbul'da 65, taşrada 80 kuruş olarak satılmıştır (Hadika 1870: 1). İmtiyaz sahibi Aşir Efendi'dir. (Jeltyakov 1979: 88). Hadika, yayım politikasını 'Ziraat, maarif ve sanayiden bahseder fünun gazetesi' olarak açıklamıştır (Hadika, 1981: 4). Derginin sayıları Harbiye Matbaasında basılmıştır (Birinci, 1938: IX). Hadika'da sanayi, tarım ve bilim tekniğin gelişmesi için birçok yazı yayımlamış ülkenin iktisadi sorunlarına değinmiştir (Jeltyakov 1979: 88). Hadika'da yayımlanan yazıların çoğu imzasız çıkmıştır. Ekonomi ile alakalı önemli makaleler yayımlanmasına karşılık gazete

okuyucunun fazla ilgi göstermemesi sebebiyle bir yıl içerisinde kapanmak zorunda kalmıştır (Yazıcı 1997: 18). Hadika'nın ikinci dönemi 17 Mart 1871-10 Haziran 1871 arasında 12 sayı çıkmıştır. Bu dönemde de dergi yine cuma günleri 16 sayfa olarak çıkmıştır. Sayfa düzeni değişmiş, yazılar iki sütundan verilmiştir. Bir nüshasının fiyatı değişmemiş gazete, 60 paradan satılmıştır. Derginin seneliği İstanbul'da 3 mecrediye, vilayetlerde 3,75 mecrediye, ecnebi memleketlerde ise 5 mecrediye olarak duyurulmuştur. İmtiyaz sahipliği yine Aşir Efendi yürütmüştür. Hadika, bu dönemde yayım politikasını gene 'Maarif ve sanayiden bahseden funun dergisi' olarak belirtmiştir (Hadika 1871: 1). Gazetenin nüshaları Mekteb-i Fünun Harbiye Şahane ve La Türkî matbaalarında basılmıştır. Hadika, ansiklopedist bilgiler aktaran bir bilim dergisi hüviyetinde yayımını sürdürmüş sayfa sütunlarında siyasi konulara yer vermemiştir. Hadika'da bilim, funun, sanayi, ziraat, bankacılık, tarih, felsefe, coğrafya, edebiyat ve fotoğrafçılık gibi konularda makaleler gözükmüştür. Hadika'nın ilk yayım döneminde yazıların çoğunluğunu ziraat yazıları oluşturmuştur (İnuğur, 1999: 244). Gazetede bağ ve bahçecilik, ormanlar, bağcılık, hayvan yetiştirmek, ziraat eğitimi, numune çiftliği, koza ziraatı, kahve ekimi gibi konularda birçok yazı yayımlanmıştır (Birinci 1938: IX) Gazetede yazıların çoğu imzasızdır. İsmi gözüken yazarlar ise şunlardır: Rıza Efendi, Seyyid Efendi, Ahmed Rüşdü, Mösyö Lufen, Tefvik Bey, Mehmet Halis Bey, Eyüp Sabri Efendi, Rüşdü Bey, Medeni Efendi.

HADİKA GAZETESİNDEKİ EKONOMİ YAZILARININ İNCELENMESİ

18. yüzyılın sonralarından itibaren ülkede sanayi üretimi yavaşlamış ve yabancı ürünlerin ülkeye girişinin hızlanması sonucu sanayi üretimi zamanla ortadan kalkma derecesine gelmiştir. 1838 ticaret anlaşması sonrası gümrük oranların indirilmesi ve yabancı tüccarlara verilen imtiyazlar sonucu ülkede yabancı malların dolaşımı hızlanmış, ucuz ve kalitesiz Batılı malların kullanımı artmıştır. Yerli mallara rağbet edilmemesi sonucu iç üretimi gerçekleştiren sanayi atölyelere kapanmak zorunda kalmıştır. Ülkenin iktisadi çöküşü hakkında dönemin gazetelerinde birçok yazı görülmüş ve bu yazılarda ülkenin iktisadi gerilemesinin nedenleri araştırılmıştır. Bu dönemde gazeteler, 1838 ticaret anlaşmasının zararlarını dillendirmeye başlamış ve anlaşmanın ülkenin sanayi sektörünü olumsuz bir şekilde etkilediği ifade edilmiştir. Hadika gazetesi de ülkenin iktisadi gerilemesine değinmiş ve gazetede ülkenin sanayileşmemenin nedenleri işlenmiştir. Ülkenin sanayileşmemesi olarak halkın milli iktisat doğrultusunda ülke mallarına rağbet etmemesi ve ekonomiye milli bir bakış açısıyla bakmamasını göstermiştir. Gazetede bu bakış açısıyla sanayi ve ziraat sektörlerinden üretimi artırılmasını istemiştir. Ülkede üretimin artması içinde halkın kendi kavminden olan kişilerin üretimine olan rağbetiyle olacağını ifade etmiş ve bu doğrultuda gazete, milli iktisat ideolojisini aşlayan bir yayım politikası izlemiştir.

Gazetede yayımlanan “Esbab-ı Tedenni ve Adem-i İttihadı Millet Hakkında İki Kimsenin Muhaveresi 1” başlıklı makalede Osmanlı'nın sanayisinin durumu hakkında bilgi verilmiş ve ülkede milli iktisat anlayışının olmaması eleştirir. Yazar, Avrupa ürünlerin ülkeye ithalinin fazlaşmasından önce halkın yerli malları alıp tükettiklerini ifade eder. Halkın yerli kumaş ve mensucat gibi tükettiği malların çeşitli ve kaliteli olduğunu ve Selanik, Arnavutluk ve Rumeli'nin birçok bölgesinde ve Ankara'da çuha, şayak, aba ve şalların üretildiğini bildirir. Avrupa'dan gelen şalların Ankara şalına benzemediği ve halk tarafından talep görmediği, Van ve Bağdat'ta üretilen şallarında kaliteli olup piyasada rağbet gördüğünü belirtir. Şam, Halep ve Bursa'da kaliteli ipek ve iplikten dokunmuş cins cins kumaşların ve Lâdik ve Gördes'te kilim, kalıçe, seccade üretildiğini, Birecik ve Üsküdar'da yastık yüzleri ve makatlıkların üretildiğini ifade eder. Bu ürünlerin kaliteli olduğunu ve ürünlerin kullanımının uzun olduğu belirtir. Önceleri elbiselerden evlerin döşemelerine ait tüm eşyaların ülkede üretildiğini harice muhtaç olunmayacak derecede iç talebin karşılandığını vurgular (Hadika 1870: 38). İç üretimi tamamen karşılayan bu malların artık ülkede rağbet görmediğini Batılılar tarafından ülkeye getirilen renkli ve çekici olan ürünlerin rağbet gördüğünü ifade eder. Bu ürünleri herkesin alması için ucuza satılmasına karşın yerli mallara göre pahalı olduğunu ancak süslü mallar halkın hoşuna gittiği için bu mallara rağbetin arttığını ve ülke mallarına rağbet edilmediğini için pahalılaştığını belirtir. Önceleri Arnavut'tan

alman kumaşların yerine Avrupa'dan gelen kumaşların rağbet görüp yaygınlaştığını ifade eder. Halkın ecnebi mallarına olan rağbetinin sonuçlarını düşünmediğini bu mallara verilen paraların Avrupa'ya aktığı ve ülkenin fakirleştiğini bildirir (Hadika 1870: 38). Avrupa mallarına rağbet gösterildikten sonra yerli malları kimsenin almamaya başladığını, bu malları üreten tezgâhların gün geçtikçe atıl kaldığını ve bu nedenle ustaların zanaatları terk ederek farklı işlerde amelelik yapmaya mecbur kaldığını vurgular. Birecik'te oda döşemeliği ile uğraşan tek oda döşemeci ustanın kaldığını, oda döşemeciliğine rağbetin azalmasından dolayı ustaların bu mesleği terk ettiğini ifade eder (Hadika 1870: 38-39). Yerli dokuma ürünlerin pahalı olduğundan yakınıldığını ama gerekli rağbet gösterilmediğinden dolayı pahalı satıldığını bildirir, bu mallara rağbet gösterildiği takdirde malların ucuz satılabileceğini belirtir. Avrupa mallarına rağbet artınca ülke eşyasının çürüdüğünü bu nedenle zanaatların gerilediğini ve bundan ülkenin çok zarar gördüğünü dile getirir. Avrupa malları tüketilmeye devam edildiği takdirde ülkenin daha da fakirleşip Avrupalıların zenginleşeceğini ifade eder. Avrupalıların Osmanlı'dan ipek, pamuk ve keten gibi hammaddeleri alıp işleterek mamul hale getirdikten sonra Osmanlı'ya tekrar yüksek fiyatla sattığını belirtir. Avrupalıların Osmanlı hammaddelerini satın almasıyla bu işten devletin kazanç sağladığını savunanları eleştirir, Avrupalıların bu ticaretten ülkeye bıraktıkları paranın yirmi katını aldıklarını vurgular (Hadika 1870: 39). Osmanlı'nın zanaatta Avrupalıların derecesine varamadıklarını belirtmiş, onların yaptıkları kadar olmasa bile yerli ürünlere rağbet gösterilmesini ister. Halkın yerli malların değerini ve kalitesini önemsemeyen kullanması gerektiğini belirtir. Avrupa ürünlerini almaya devam edildiği takdirde ülke sanayinin daha da gerileyeceğini ifade eder. Ülkenin farklı bölgelerinden sanayi ürünlerinin üretildiğini ve bunların kalitesinin Avrupa'ya eşdeğer olduğunu vurgular. Trablusgarp ve Cezayir halkının hiçbir Avrupa malını tüketmediğini başlarına taktıkları eşyadan ayaklarına giydikleri çorap ve potinlere kadar kendileri ürettiğini Trablusgarp halkının dışarıya eşya satıp pek çok frank kazandığını belirtir (Hadika 1870: 39).

6. sayıdaki makalede ise ülke mallarına rağbet edilmediği ve malların giyilmediği takdirde ülkede maarif ve sanayinin asla ilerlemeyeceğini belirtir. Sanayinin gerilemesine engel olmanın tek şartı yerli ürünlerin kullanılması olduğunu yerli ürünlerin kullanılmasıyla ürünlerin toplumda kabul görüp yaygınlaşacağını yerli ürünlerin modalaşacağını ifade eder. Yerli şayak ve şallardan elbiseler yaptırılmasını, Feshane ürünlerinin kullanılmasını ve ecnebi feslerine rağbet edilmemesini ister. Yerli mamullerin yaygınlaşması için halkın birbirini teşvik ve özendirme gerektiğini bu teşvik sayesinde yerli ürünlerin rağbetinin artacağını ifade eder. Teşvik ve özendirme tüm halka yayıldıkça atıl kalan tezgâhların işlemeye başlayacağını ve zanaatını terk eden ustaların mesleklerine geri döneceğini bildirir. Halkın yerli eşyalara rağbet edip tezgâhlar işlemeye başladığı zaman ustaların da bundan cesaret alarak teşvik olacağını ve üretimin artacağını vurgular. Padişahın birçok gayret gösterdiğini bu doğrultuda ustaların teşvik edildiğini vilayet sandıklarından ustalara sermaye teşvikinin verileceğini ifade eder (Hadika 1870: 46). Avrupalıların üretimi makineler vasıtasıyla hem çabuk ve kolay hem de seri üretim gerçekleştirmesine karşın Osmanlı ustaların el ile yaptıkları üretimin bunlarla rekabet edemeyip ucuz üretmeyeceğini ifade edenleri eleştirir. Sanayi üretiminin gelişmesinin ülke mallarına rağbet ederek gerçekleşeceğini, rağbet artkça üretimin artacağını, zanaatkâr kazanç elde ettikçe makine kullanımının yaygınlaşacağını belirtir, bu işlerin birdenbire olmayacağını zamanla zanaatın gelişeceğini ifade eder. Ülke ürünlerine rağbet olunca sermayenin birikeceğini halkın zenginleşeceğini, sanayileşmenin güç olmadığını çalışarak büyük gelişmelerin sağlanacağını belirtir (Hadika 1870: 46-47). Mısır valisinin teşebbüslerini örnek gösterir. Mehmet Ali Paşa'nın üç yüz bin askerini gerek teçhizat gerek mamulât açısından ülkede üretilen eşyalarla donattığını söyler. Ülkede sanayinin oluşması için Avrupa'dan birçok sanatkâr getirterek mükemmel ve muntazam fabrikalar yaptırıldığını bu ustaların yanlarına gerek Batı'dan gerek yerlilerden dirayetli birçok adam yerleştirip nitelikli personel oluşturduğunu belirtir. Mısır vatandaşlarını Avrupa'ya eğitim için gönderdiğini ve fabrikalarda istihdam ettirdiğini bu himmetli gayretlerle gerek zanaat gerek ziraata ait birçok üretimin gerçekleştirdiğini, zamanla yerli ürünlerin Avrupa ürünlerine eş

değer olduğunu söyler. Mısır valisinin bürokratlarının yerli ürünler giymesini teşvik ettiğini belirtir. Sonra, Osmanlı’ya dışarıdan gelen malların uygun olmasına karşın ülkenin bundan pek zarar ettiğini yerli malların Avrupa’dan gelen mala göre iki kat pahalı olmasına karşın yerli malın kullanılmasını ifade eder. Avrupa malı kullanıldığı sürece halkın zarar göreceğini çünkü sermayenin dışarıya akacağını bu nedenle de sanayi ilerlemeyeceğini bildirir (Hadika 1870: 47). Yerli ürünleri Avrupalıların bile beğenip giydiğini belirten yazar halkın yerli mallara rağbet etmesiyle kısa süre içerisinde üretimin artıp yerli malların yaygınlaşacağını söyler. Ülke ürünleri kaliteli olmasına karşın rağbet görmediğini Avrupa fabrikaların ürettiği kilimlerin yerli ürünler kadar kaliteli olmamasına karşın rağbet edildiğini ifade eder. Paris’te açılan umumi sergide yerli ürünlere rağbet gösterildiğini hatta sergide sergilenen kilim ve keçeye aşırı talep olduğunu satılanın yirmi katı kadar mal olsa bile elde bir şey kalmayacağını belirtir (Hadika 1870: 47). Ülke mallarına rağbet edip almanın ittifak ile gerçekleşeceğini ve ülkede sanat ve maârifin ileriye gitmesinin ancak ‘İttihad-ı Efkâr-ı Milliye’ ile vücut bulacağını ifade eder. “İttihad-ı Efkâr-ı Milliye”nin önemli bir konu olduğunu bütün milletlerin gelişmesinin esas nedeninin bu olduğunu eğer Osmanlı’da “İttihad-ı Efkâr-ı Milliye” olmazsa Osmanlı’nın daima geri kalacağını belirtir. Osmanlı’da milli efkârın olmadığını efkârsızlığın herkeste mevcut olduğunu söyler. Devletler içerisinde en fazla ilerleyenlerin tek mezhep tek lisan olan ülkelerin olduğunu çünkü bir milletin ittihadı ve efkârının yüksek olmasının birinci sebebi mezhep ikincisinin ise lisan olduğunu belirtir (Hadika 1870: 47-48).

7. sayıda ise yazar, bir memleketin tek mezhep halinde olmadığı sürece o kavme tefrika düşeceğini ve her fenalığın bundan ileri geldiğini belirtir. Ayrıca bir milletin lisanın tek olduğu sürece o milletin o derecede milli kuvvetlerin de artacağını bildirir. Bir milletin gücünün o milletin tek mezhep tek lisan halinde yaşamasıyla gerçekleşebileceğini, bir ülkede “İttihad-ı Efkâr-ı Milliye’yi” vücuda getirenin bu iki düşünce olduğunu belirtir. Bir ülkede tek mezhep olmadığı sürece o ülkede ilerlemenin görülmeyeceğini o millette efkâr-ı milliye bulunmadığının göstergesi olduğunu ifade eder. Osmanlı’da yerli ürünlere rağbet edilmemesinin sebebi olarak ülkede görülen efkârsızlık olduğunu, Osmanlı’nın efkârsız bir millet olduğunu eğer Osmanlı’da bir “İttihad-ı Efkâr-ı Milliye’si” bulunsaydı kendi vatandaşlarıyla olan ticari ve sanayi muamelelerin böyle olmayacağını, ülkenin bu şekilde geri kalmayacağını söyler. Halkın sanat ve ticaret işlerine rağbet etmediğini çoğunun lakayt kaldığını, işlerini güçlerini bırakarak derviş gibi yaşadıklarını belirtir. Sanayi mekteplerine evlatları vermekten kaçındığını, üç dört kişi bir araya gelerek zanaat, maârif, ziraat ve ticaret hakkında iki kelam etmediğini, servet edileceği konusunda birbirini teşvik etmediğini söyler. Ülkede efkâr-ı milliye olmadığı için ilerleme çarelerinin üretilmediğini belirtir (Hadika 1870: 56). Efkâr-ı milliye herhangi bir kavim ve millette bulunursa o milletin ilerlemesi için her ne şeye muhtaç ise onu düşünüp bu uğurda bedenen ve ruhen fedakârlık gerçekleştireceklerini belirtir. Bu konuda ülkede yaşayan Gayrimüslimlerin örnek alınması gerektiğini, Gayrimüslimlerin ittihat edip bedenen ruhen çalışarak birçok hizmeti vücuda getirdiğini bildirir. Ülkede yaşayan Rum ve Ermeni gibi gayrimüslimlerin başta Türkçe olmak üzere Fransızca, İngilizce, Nemçe ve İtalyanca dillerine hâkim olduklarını, dünyadaki tüm ülkeler hakkında bilgi sahibi olduklarını ve çocuklarını zanaat mekteplerine gönderdiklerini söyler (Hadika 1870: 56).

8. sayıda yazar, gayrimüslimlerin çalışkan ve efkâr-ı milliye sahibi olduklarını bu milletlerin gerek zengin gerek fukara olsun cemiyetler teşkil ederek İstanbul, Beyoğlu, Kadıköy ve Üsküdar’da birçok mektep inşa ettiğini dile getirir. Bunların Avrupa’da dahi mektepler inşa edip buraya eğitime birçok öğrenci gönderdiklerini hatta Van’da bile cemiyet teşkil edip büyük bir mektep tesis ederek vatandaşların ilim ve irfanın gelişmesini sağladıklarını belirtir. Bu teşebbüsleri “İttihad-ı Efkâr-ı Milliye” sayesinde gerçekleştiğini bu milletlerde efkâr-ı milliye olmasaydı bu tarz mekteplerin teşkil edilemeyeceğini, bir Ermeni eskicinin tüm servetiyle çocuklarının iyi bir eğitim alması için harcadığını belirtir (Hadika 1870: 63-64). Ermeni ve Rum milletinin kendi milletinin esnafını tercih ettiğini zorunlu olmadıkça diğer milletlerin esnaflarından alışveriş

yapmadıklarını belirtir. Bunların kendi milletinden alışveriş yaparak paralarını kendi milletinde n kişilere verdiğini, sonra cemiyetler teşkil ederek mektep ve külliye gibi binaları inşa ettiklerini belirtir. Bir Ermeni mahallesinde Rum bir esnaf olduğu zaman mecburiyet olmadıkça Ermenilerin bu esnaftan alışveriş yapmadığını Rum mahallesinde bir Ermeni esnafi olsa durumun aynı olduğunu İstanbul'da ecnebi olarak ne kadar millet varsa onlar dahi birbirinden alışveriş yapmaya özen gösterip birbirine yarar sağladıklarını belirtir. Kendi milletinin esnafından alışveriş yaparak zanaat ve maarifi geliştirdiklerini aralarında birçok şirket teşkil ettiklerini belirtir. Müslümanlarda bu tarzda bir "*İttihad-ı Efkar-ı Milliye*"nin olmadığını söyler (Hadika 1870: 64).

10. sayıda yazar, ülkede sanayinin gerilemesinin sebebi olarak "*İttihad-ı Efkar-ı Milliye*" düşüncesinin olmamasını gösterir. Milletçe itihat ederek yerli mamulleri tüketilmesi gerektiğini belirtir. Esnaf arasındaki kıskançlıkları ortadan kaldırarak mamulün en iyisini yapmaya çalışması gerektiğini Üsküdar'da basmacı fabrikasında zamanında 300 amelenin çalıştığını şimdi fabrikanın görünmediğini, Selimiye'deki işletmelerde hamalların yattığını belirtir. Ülke mamullerine olan rağbetsizliğin sanatın tedennisine ve yok olmasına sebep olduğunu, Osmanlı'yı bu hale getiren nedenin ülkede "*İttihad-ı Efkar-ı Milliye*" eksikliği olduğunu belirtir. Ülkede sermayedarların şirketler teşkil ederek bir takım fabrika açıp işletmeleri gerektiğini ve ülke mamulâtını meydana çıkarmalarını ister, çiftçiliğin de bu vaziyette bırakmayıp ileri dereceye götürülmesi gerektiğini belirtir. Kendi milletinden kişilerin ürünlerin kullanılmadığı sürece ülkenin ne ziraatının ne de sanayisinin ilerleyeceğini söyler (Hadika 1870: 64).

Hadika ülkede sanayi ve ziraat üretimin artırılması için ne gibi adımları atılmasına değinmiştir. Bu doğrultuda 38. sayıda "*Erbab-ı Sanayi ve Ziraata Gayret*" başlıklı makalede yazar, ülkenin maarif, sanayi ve ticaretini Avrupa'daki harp ortamının verdiği kargaşalıktan faydalanıp onların seviyesine gelinmediği sürece bir daha onların seviyesine ulaşma imkânının olmayacağını ifade eder. Ülkede zanaat ve ticaretin ilerlemesine iki engelin olduğunu birincisi olarak maarif eksikliğini ikinci olarak ise Avrupa mamullerinin kalitesine ve ucuzluğuna ülke sanayisinin rekabet edecek durumda olmamasını gösterir (Hadika, 1870: 302). Ülkede birçok şirketin kurulduğunu, devletin birçok fabrika teşkil ettiğini ama bunların hiçbirisinde başarının elde edilmediğini belirtir. Devletin fes, cam, basma, ispiro gibi birkaç fabrika kurduğunu ama diğer devletlerde bu tarz fabrikaların devlet tarafından kurulduğunun görülmediğini hatta silah fabrikalarını bile özel sektör tarafından üretildiğini devletin bu tarz fabrikaları işletmediğini belirtir. Osmanlı'daki fabrikalarının özel girişimle yapılmadığı için kötü yönetildiğini söyler. Fabrikaların devletin askeri ihtiyaçlarını karşılanması ve halka bu gibi teşebbüslerde ön ayak olması amacıyla kurulduğunu herkesçe bilindiğini söyler. Yoksa hükümetin tüccarlık ederek bu fabrikaları geliştiremeyeceğini bildiğini bu gibi teşebbüslerde ticari kabiliyet ön planda olduğundan bu teşebbüsleri ticaretten ve yönetimden anlayan özel şahısların kurması gerektiğini belirtir. Aylığından başka hiçbir şeyi düşünmeyen memurların bu tarz fabrikalarda yönetici ve amele olarak çalıştırması ile bu fabrikaların ve kumpanyaların hiçbir zaman ileri gidemeyeceğini söyler. Bu konuda Fevaid-i Osmaniye Şirketi ile Şirket-i Hayriye örneklerini verir. Fevaid şirketinin idaresini memurlar yönettiğinden başarılı olunamadığını fakat Şirket-i Hayriye'nin heyet idaresinin kar-zarar ortaklığı olduğunu ve işin erbabının tavsiyeleri dinlenerek şirketin yönetildiğini bu nedenle başarılı olduğunu bildirir. Ehil olmayan kişiler tarafından yönetilen şirketlerin asla devam edemeyip gerekli kazancı elde edemediğini belirtir (Hadika 1870: 302). Avrupa'da yaşanan konjonktürden istifade edilmesi gerektiğini Avrupa'nın birçok ürününe rağbet ettiğini ifade eder. Suriye'nin ipek ve çeşitli ak meşesi, Bursa'nın peştamal ve mendil gibi ipek mamulâtı Manastır'ın çeşitli silahları, Trabzon'un keten bezi, Filibe'nin aba ve şayağı, Sofya ve Uşak'ın kilim, keçe ve kalıçeleri gibi ürünlerin Avrupa'da rağbet gördüğünü belirtir. Avrupa fabrikalarının durgunluğundan istifade edilmesini, tüccarların hükümetin yardımıyla şirket ve kumpanya teşkil ederek rağbet edilen ürünlerin üretimini artırıp ve fiyatları ucuzlaştırmasını ister. Bu yapıldığı takdirde tüccarların hem kazancı hem de ülkenin serveti artacağını bildirir (Hadika 1870: 302). Ülkedeki ziraatçıların da durumunun fena olduğunu Avrupa'nın harp meşgalesinden faydalanılması gerektiğini belirtir.

Ziraat mahsullerinin üretimini artırarak ülkenin kazanç elde edeceğini, bu uğurda ziraatçıların bir an önce gayret ve çaba sarf etmeleri gerektiğini söyler (Hadika 1870: 303). Hükümetin her vilayetin yollarını ıslah edip ve yeni yollar açtığını bundan maksadının ise halkın bir belden diğer beldeye eşya naklini kolaylıkla gerçekleştirilmesi olduğunu, yolların açılmasıyla ziraat ve ticaretin gelişeceğini söyler. Hükümetin hızlı nakliyat gerçekleştirip mesafeyi kısalttığından şimendifer inşasına başladığını, bunun tarımsal ticaretin yaygınlaşmasına vesile olacağını belirtir (Hadika 1870: 86)

Hadika, ülkede sanayileşmenin gelişmesi için şirketlerin önemini sürekli vurgulamış, ülkede yaşanan sermaye sorununa ise şirketlerin kurulmasıyla çözüm üretileceğini belirtmiştir. Gazetede yayımlanan “İki Zatın Şirket Teşkil Hakkında Olan Muhaveresi Olup Bir Zat Tarafından Merkezi İdaremize Gönderildiğinden Aynıyla Derc Olunmuştur 1” başlıklı makalede şirketin faydalarına değinilmiştir. Yazar, şirketleşmenin önemini anlayan Batuların şirketler sayesinde bu seviyeye geldiğini, ülkede şirketleşmenin önemini belirten yazıların basında görüldüğünü ve şirketleşmenin önemin halka anlatıldığını bildirir. Şirket teşkilinin ülke servetinin artmasını sağlayacağı gibi halkın zenginleşmesini de sağlayacağını, ülkeyi ecnebi şirketlerin tahakkümünden kurtaracağını belirtir. Ülkeye faydaları dokunacak ve ülkenin ecnebilere olan ihtiyacını ortadan kaldıracak şirketlere halkın lakayt kalmasını eleştirir, ülke zenginlerinin servetlerini artırmak için herhangi girişimde bulunmadıklarını ve bu tarz kumpanyaların teşkilini hiçbir zaman düşünmediklerini belirtir. Zenginlerde gayret ve ittihat eksikliğinin olduğunu ve bu gibi teşebbüslere bunun için girmediklerini, hâlbuki zenginlerin ittifak edip gerek deniz gerek kara ticareti için sermayeleri bir araya getirerek birçok kazanç elde edebileceğini söyler. Ülkede sanayi, ticaret ve bankacılık sektörlerinde birçok şirketin kurulabileceğini ve bundan ülkenin büyük fayda elde edeceğini bildirir. Şirketlerin yararlarının meydanda olduğunu şirketlere sermaye yatıran her hissedarın kar olarak %25 ve daha ziyade kazanç elde ettiğini, ticaret ve sanat erbabının şirket sayesinde güçlendiğini söyler (Hadika 1870: 254-255).

33. sayıda yazar, tesis edilecek fabrikalarda her çeşit sanayi emtiası imal olunduğu zaman ecnebi mallarına olan rağbetin azalacağını ifade eder. Fabrikada üretilen ürünlerin hammaddelerin ülkede bol bulunduğundan bunların ihracının azalacağını ve sanayi ürünlerin uygun fiyatlarla imal edileceğinin aşikâr olduğunu ve halkın ülke ürünlerine itibar edeceğini söyler. Ülke ürünlerinin Avrupa’da üretilen ürünler gibi güzel şeyler derecesinde olmasa bile kısa sürede gösterilecek çaba ile bu konuda gerekli gelişmelerin elde edileceğini söyler. Gençlerin ve sanat erbabının hüner ve marifetini geliştirerek maarif ve sanayi yolunda birçok gayret göstermesini ister. Avrupa’da üretilip ülkede satılan ürünlerin süs ve gösterişten ibaret olduğunu halkın moda tarzı ürünlere aldanmaması gerektiğini söyler. Servetin moda tarzı eşyalara verilmesiyle ecnebi ülkelere akmasına sebep olduğunu ve bu tarz tüketimin kısa sürede ülkeyi fakirleştireceğini belirtir (Hadika 1870: 263-264).

34. sayıda yazar, şirket ve kumpanya teşkil ederek ülkede talep olunan eşyaların fabrikalarda üreterek bu eşyalara verilen servetin ülkede kalmasını temin edeceğini ve bu doğrultuda şirketleşmenin bir an önce yaygınlaşması için gayret edilmesi gerektiğini söyler. Eyüp’te Feshane, İzmit’te deri, Hereke’de kumaş, Zeytinburnu’nda bez, Bursa’da ipek fabrikası olduğunu fakat ülkenin genişliği ve halkın çokluğuna göre fabrikaların az olduğunu bu nedenle bir an önce fabrikaların inşasına ihtiyaç olduğunu belirtir. Fabrikalarda üretilen ürünlere halkın itibar ettiğini ama halkın %10’un yerli fes, %90’ın Fransız fesini kullandığını söyler. Bu rağbetsizliğin sebebi olarak yerli feslerin tüketimi karşılayamamasından kaynaklandığını ülkede şirketler tesis ederek dâhili üretimin çeşitlendirilmesini ister. İhtiyaç oranında üretimin gerçekleştirilmesi takdirde ecnebi mallarına olan rağbetinin ülke mallarına döneceğini bildirir (Hadika 1870: 271). Ülkede debbağ, simkeş, saraç gibi esnafın şirket usulü icra ettiğini ama şirketleşmenin hükümetin teşvik ve desteğiyle olduğunu belirtir. Şirketlerin lazım olan eşyaları yine ecnebi fabrikalarına müracaat ederek tedarik ettiğini, asıl yapılması gerekenin her türlü eşya mamulü üreten fabrikalarını tesis

edilmesi için şirketlerin teşkil edilmesi gerektiğini belirtir. Elâzığ sancağında inşa edilen bez fabrikasının bu tarz şirketlere bir örnek olarak gösterilebileceğini, bu tarz fabrikaların küçük sermayeleri birleştirerek üretim gerçekleştirmesinin memleketin gelişmesi açısından önem kazandığını belirtir. Bu tarz şirketlerin hisse senetlerini zengin ve orta hallilerin alabileceği gibi esnaf, tüccar ve memurlar gibi düşük gelirli insanların bile alabileceğini söyler (Hadika 1870: 272).

35. sayıda ise yazar, Trabzon'da tüccar tarafından kolektif çeşidinden bir şirketin kurulduğunu bildirir. Şirketin önce mağaza ve tütün dükkanı teşkil edeceğini beş yüz hissenin toplam bedeli toplandığı takdirde ileride bir fabrikanın tesis edileceğini söyler. Sürmene kazasında kaliteli iğ ve dikiş ipliği imal edildiğini, iplik ticaretinin Trabzon, İstanbul ve Rumeli taraflarında rağbet gördüğünü, beş on seneden beri Avrupa'dan gelen ipliklerin çeşitli ve ucuz olduğunu ifade eder. İpliklerin Sürmene ipliği gibi dayanıklı olmasa bile herkesin bu ipliklere rağbet ettiğini belirtir. Sürmene'de iplik mahsulüne mahsus 100'den fazla tezgah bulunmasına karşın şimdi 25 tezgâhın kaldığını ifade eder. Şirketin iplik imali için makine ve edevatı getirtip fabrika inşaatına gayret edip vilayette Avrupa tarzı iplikler imal edilirse ülkede ecnebi ipliğinin pazar payının azaltılabileceğini söyler (Hadika 1870: 276). Aynı sektörde birkaç şirketin faaliyet göstermesinin herhangi bir sakıncasının olmadığını Şirket-i Hayriye, Fevaid-i Osmaniye ve Kumpanyayı Hamidiye gibi vapur şirketleri bulunmasına karşın başka bir vapur şirketinin teşkil edilmesinin hiçbir sakıncasının olmadığını söyler. Tüccarların tek başına ticaret faaliyeti göstermesinden ziyade bir araya gelip girişimlerde bulunmasının hem kendi hem de devlet için daha faydalı olduğunu belirtir (Hadika 1870: 277).

36. sayıdaki makalede yazar, ülkede teşkil edilen şirketlerin hisselerini alanların ticaret edebileceklerini ve yapılacak fabrikaların ürettikleri sanayi malların ecnebi mallarına göre uygun olacağını söyler. Tesis edilen vapur şirketleri sayesinde ziraat mahsullerinin pazar merkezlerine taşınmasının kolaylaşacağından bu tarz fabrika ve vapur şirketlerinin ülkedeki pek çok kişilere istihdam alanı açacağını belirtir (Hadika 1870: 287). 37. sayıda yazar, halktan gerek ticaretle uğraşan gerek tanınmış kişilerin meslektaşlarını bir araya getirip ittihat oluşturarak şirketler tesis edilmesi gerektiğini belirtir. Halkın önceden şirketler teşkil edilmesi için girişimlerde bulunmasından sonra devletin bu tarz girişimlerde bulunanlara birçok imtiyaz tanıdığını söyler (Hadika 1870: 295). 43. sayıda "Şirket Hakkında Sitayiş ve İhtar" başlıklı makalede yazar, servet sahibi olanların daha da zenginleşmesi için şirket kurmaları gerektiğini belirtir. Ülkede şirketlerin az kurulduğunu kurulanlara ise halkın rağbet etmediğini belirtir. Şirketlerin ülke gelişimi açısından önem arz ettiğini bu nedenle halkın bu tarz şirketlere rağbet etmesini ister (Hadika 1870: 341-342).

27. sayıda "Kumpanyaya Dair" başlıklı makalede yazar, serveti elde etmenin en önemli aracın ticaret olduğunu ticaretin ise düzenli karayolların bulunmasıyla beraber her cihetten deniz ulaşımına bağlanarak arazi ve sanayi mamullerinin dahili ve harici memleketlere nakli ile olduğunu belirtir. Tüccarların yalnız başına ticari teşebbüste bulunmasının ticaret terakki ettirmeyeceğini insanların bir araya gelerek kurdukları şirketin büyük teşebbüs gerçekleştireceğini ve ülke servetini artıracığını söyler. Ülkede kurulan Avusturya ve Fransız kumpanyaların başlangıçta cüzi sermayelerle işe başlamışken zamanla elde ettiği kazancın fazla olduğunu belirtir. Sahillerin çok olmasına karşın deniz nakliyatının hiç hükmünde olduğunu, şose ve demiryolları yapımına özen gösterip gerekli teşebbüsler yapılırken deniz ulaşımına da önem verilmesi gerektiğini söyler. Deniz ulaşımından yararlanılmadığı sürece karayolların ilerlemesinden gerekli istifadenin elde edilemeyeceğini belirtir. Şu an üç tane kumpanyanın olduğunu birincisi Şirketi Hayriye ikincisinin Fevaid kumpanyası, üçüncüsünün de Hamidiye şirketi olduğunu bu üç şirkette gerekli istifadenin elde edilemediğini ve teşebbüsün dar bir alanda kaldığını belirtir. Şirketi Hayriye gibi bir şirketin teşkil edilip sahillerden ecnebiler gibi faydalanmasını ister. Ülkede bu tarz şirketlerin teşkil edilmesinin zor olduğunu belirtenlere karşı Şirketi Hayriye'nin başlangıçta birkaç gemi işe başlarken hisse senetlerin ucuz olduğunu şimdi ise hisse senetlerin değerinin ve gemi sayısının

baya arttığını belirtir. Şirket-i Hayriye gibi yerli şirketlerin tesis edilerek tüm sahillerde bunların faaliyet göstermesini ister, ecnebilerin kazandığı kazancın yerli şirketlerin elde etmesini arzular (Hadika 1870: 215).

31. sayıda “Fabrika ve Kumpanya Hakkında Bir Bend” başlıklı makalede yazar, Elâzığ sancağında bir bez fabrikası teşkil edildiğini belirtir. Kazada üretilen 160.000 batman pamuğun dâhilde işletilmesi amacıyla bir şirketin teşkil edildiğini bu şirketin şimdilik 25 tane olmak 100 tezgâhlı bir fabrika tesis edileceğini belirtir. Bu fabrikanın devlet tarafından destek gördüğünü fabrika sahibinin gerek fabrikanın inşaatı gerek makine ve teçhizatı için gerekli sermayeyi tedarik ettiğini ve diğer sermayenin hisse sentlerini bölünerek halka arz edildiğini söyler (Hadika, 1870:246). Ülkede yetişen mahsulden husule gelecek sanayi mamullerinin şirket ve kumpanya tarafından elde edileceğini belirtir. Sanayi tesisleri kurulduğu takdirde ihtiyaç olunan ürünlerin artık dışarıdan alınmayacağını ihtiyacın yerli üretimle karşılanacağını söyler. Bu tarz tesislerin ancak ittihad ve kuvvetten doğacağını bu tarz teşebbüslere halkın say ve gayret göstermesini ister (Hadika 1870: 246-247).

47. sayıda “Bazı Esnaf Hakkında Bir Zat Tarafından Gönderilen Varakadır” başlıklı makalede yazar, her türlü fûnun ve sanayinin geliştiği bir ortamda ülkede bulunan esnafın tembellik sayesinde bu terakkiden istifade edemediğini belirtir. Mağaza ve lokantalar temiz ve düzenli olması gerekirken bu tarz mekânların az olduğunu ve esnafın gerekli özeni göstermediğinden halkın daha çok Avrupa mağaza ve lokantalarına rağbet ettiğini belirtir. Müslüman bölgesinde temizliğe özen gösteren börekçi, berberci ve lokantaların olmadığını söyler (Hadika 1871: 374-375).

Gazete, ülkenin kalkınması için eğitimin önemini farkında olmuş ve ülke eğitim kurumlarının yaygınlaşmasını istemiştir. Bu doğrultuda 11. sayıda “Ziraat Mektebi ve Numune Çiftliği” başlıklı makalede yazar, halkın çok çalışması gerektiğini bunun da ancak ziraat, fûnun ve sanayinin ilerlemesi ile olacağını, ülkenin gelişmiş bir ziraat memleketi olabilmesi için ülkede her çeşit ziraat mektebinin kurulmasını ister. Ülkede sanayi mekteplerinin tesis olduğunu, Bağdat’ta bir numune çiftliğinin kurulduğunu ve bu tarz numune çiftliklerin her vilayette açılması gerektiğini ayrıca her vilayete ziraat mekteplerinin açılmasının gerekli olduğunu söyler. Ziraat mektepleri öncelikle İstanbul civarında kurulmasını sonra ise diğer vilayetlerde açılmasının gerekli olduğunu söyler. İstanbul’daki ziraat mektebinin diğer vilayetlerdeki mekteplerin muallim tedarikinin karşılayabileceğini, İstanbul’daki ziraat mektebi teşebbüsün bir an önce gerçekleşmesi gerektiğini bildirir (Hadika 1870: 86-87). 21. sayıda yayımlanan yazıda yazar, ülkenin her türlü ziraatı yetiştirmeye müsait iken bundan istifade edememesinin sebebi olarak ziraat eğitiminin eksikliğini gösterir. Hükümetin İstanbul’da Sanayi, Darüşşafaka ve Mekteb-i Süleymani ve diğer vilayetlerde sanayi ve rüştiye mektepleri teşkil etmesine karşın birinci derecede önemli olan ziraat mektebinin kurmamasının düşündürücü olduğunu ve bir an önce İstanbul ve vilayetlerde ziraat mektebi açılması gerektiğini söyler. Ziraatta kullanılan makinelerin üç bin sene önce kullanılan makineler olduğunu ziraatta kolay ve basit usullerin kullanılmasına karşın bu usullerin ülkede tatbik edilemediğini söyler. Hükümetin ziraat konusunda bazı imtiyazlar temin ederek her vilayette numune çiftliği ve ziraat mektebi tesis edilmesi için ön ayak olması gerektiğini ve ülkede ziraatın gelişmesi için bunun zaruri olduğunu söyler (Hadika 1870: 163). 5. sayıda “Kız Sanayi Mektebi” başlıklı makalede yazar, kız sanayi mektebine rağbetin gün geçtikçe arttığını ve yüz talebenin okula devam ettiğini belirtir. Mektepte kızlara mesleki eğitimin yanında okuma bilgisinin de öğretildiğini ve mektep için Avrupa’dan kadın muallimlerin getirileceğini belirtir. Mektebe Gayrimüslimlerin talep ettiğini Müslümanların rağbetinin az olduğunu, Gayrimüslimleri örnek alarak Müslüman çocukların bu mekteplere gönderilmesi gerektiğini belirtir. Kızların okutulmasına karşı olduğunu bunun yanlış olduğunu belirtir, kızların eğitimi için ülke için kazançlı olacağını ve kızların kocalarına muhtaç olmadan zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabileceğini

söyler. Gerek kız olsun gerek erkek olsun vatandaşların zanaat öğrenmeleri gerektiğini bildirir (Hadika 1870: 37-38)

Gazete halkın iktisadi bilgi seviyesini artırmak için birçok konuda çeşitli kitapları tefrika ederek yayımlamıştır. Bu doğrultuda çiftçileri eğitmek ve bilgilendirmek amacıyla bir kitap tefrikası yapılmıştır. “Bağ ve Bahçecilik” başlıklı kitap tefrikasında, ülkede bağçevanlık bilmeyen bağçevanlar sayesinde gerekli istifadenin elde edilemediği belirtilmiştir. Bağçevanların bilgilerini artırmak onlara modern bağçevanlık bilgilerini öğretmek amacıyla ne bir cemiyetin teşekkül edildiğini ne bir kitabın telif edildiğini ne de gazetelerin gerekli makaleleri yayımlandığını ifade edilmiştir. Bağçevanlık mesleğini seçenlerin ve bahçecilik işlerine merak edenlerin müracaat edeceği herhangi bir kitabın mevcut olmadığını, İstanbul bağçevanlarının modern bilgilerinden habersiz oldukları ve işlerini adice yaptıklarından bahçelerden yeterli derece istifade edilemediği belirtilmiştir. Bahçecilik İstanbul’da elzem olduğundan bağ ve bahçecilik usulü hakkında gazete sütununda bağçevanlara bilgi verecekleri bildirilmiştir (Hadika 1870: 4-5). Gazetede bankacılık konusunda bir tefrika yayımlamış, “Banka ve İmalıyatı ve Muamelatı” başlıklı kitapta okurlarına bankacılık hakkında bilgi verilmiştir. Gazete, Avrupa’da ve İstanbul’da tesis edilen bankaların işleyiş tarzı hakkında pek çok kitap telif olmuşsa da Türkçe bir eserin görülmediğini belirtmiş, bankanın ne demek olduğunu, işlemlerin nasıl yapıldığı ve faydalarının neler olduğu hakkında tafsilatlı malumat vereceklerini ifade etmiştir (Hadika 1870: 5-6). Hadika’da ülkede modern muhasebe sisteminin yaygınlaşması için de kitap tefrikası yayımlamıştır. “Usul-i Fen Defteri” başlıklı kitap tefrikasında, ülkede tüccar ve esnafın Avrupa’da icra olunan usul-i deftere aşina olmadığı cihetiyle alım-satım muamelesinde birçok sorunla karşılaştıkları ifade edilmiş, usul-i defterin eskiliğinden dolayı tüccarların masrafları ve borçları kontrol edemediklerinden ve zararlarını bilmediklerinden ticarete iflasın eşğine geldikleri bildirilmiştir. Tüccarları usul-i defter hakkında bilgilendirmek amacıyla Avrupa’da bilinen önemli kitapları tercüme edeceklerini belirtmiştir (Hadika 1870: 195-196).

Sonuç

Hadika, 1870 senesinde gazetelerin etkilerinin sınırlandırıldığı bir dönemde yayım hayatına başlamış, bu nedenle sütunlarında siyasi ve güncel sorunlardan çok ziraat, sanayi ve funun gibi konulara değinmiştir. Gazetede görülen yazıların üçte ikisi ekonomi yazıları oluşturmuş, bu yazılarla devletin iktisadi politikalarını eleştirilmesinden ziyade devletin iktisadi sorunlarına çözüm getirmek amaçlanmıştır. Halkın iktisadi bilgi seviyesinin yetersiz bulan gazete ziraat, bankacılık ve muhasebe gibi birçok konuda kitap tefrikası yapmıştır. Bu kitap tefrikalarıyla halkın iktisadi bilgi seviyesi artırılmak istenmiştir. Hadika, halkın geçim kaynağını devlet kapısında karşılamaktan ziyade ticaret ve zanaat gibi özel sektörlerde karşılanması için özel girişim öneminden bahsetmiş ve sütunlarında Anadolu’da kurulan şirketler hakkında bilgi vermiştir. Kurulan şirketler sayesinde bölge halkının ve ülkenin ne gibi kazançlar elde edeceğini bildirmiştir. Şirketleşme düşüncesinin ülkede yaygınlaşmasına yönelik birçok yazı yayımlamış, şirketler sayesinde ülkede görülen sermaye sorunun ortadan kalkacağını ve birçok iktisadi girişimin gerçekleşmesiyle ülkede yerli üretimin artacağını belirtmiştir. Ziraat, sanayi ve ticaret sektörlerin gelişmesi konusunda halkı teşvik etmiş ve bu sektörlerin ülkenin iktisadi gelişmesinde önem arz ettiğini bildirmiştir.

Hadika gazetesini dönemin diğer gazetelerinden ayıran en önemli konu bu dönemde ülkede iktisada milli bir bakış açısıyla bakmasıdır. 1860’lı yılların ikinci yarından itibaren yerli üretimin artırılması ve sanayinin gerilemesini durdurmak için gazetelerde halkın yerli ürünlere rağbetini artırmak amacıyla yazılar görülmesine karşın Hadika, bunu çok daha güçlü bir şekilde dillendirmiştir. Hadika, Osmanlı’nın iktisadi olarak geri kalmasının nedeni olarak ülkede milli iktisat düşüncesinin eksikliğinden kaynaklandığını belirtmiş, ülkede iktisadi meselelerinde mezhep ve lisan milliyetçiliği gerçekleştirilmediği için ülkenin iktisadi olarak geri kaldığını ifade etmiştir. Ülkenin iktisadi kalkınması için halkın mezhep ve lisan birliği düşüncesiyle hareket

etmesini ve ülkede Müslümanların iktisadi teşebbüslerinde buna özen gösterilmesini istemiştir. Halkın ülkede gayrimüslim ve ecnebilerden alışveriş etmemesini ve ticaretlerini daha çok kendi mezhebinden olarak kişilerle yürütmesini dilemiştir. Bu doğrultuda Osmanlı’da milli iktisat düşüncesinin yayılmasını ve halkın bu düşünce ile hareket etmesini istemiştir.

Kaynakça

- (İmzasız), (18 Şubat 1870), Bağ ve Bahçecilik, Hadika, 1: 4-5.
- (İmzasız), (5 Ağustos 1870), Usulü Fen Defteri, Hadika, 25: 195-196
- (İmzasız), (13 Ocak 1871), Bazı Esnaf Hakkında Bir Zat Tarafından Gönderilen Varakadır, Hadika, 47: 374-375.
- (İmzasız), (18 Mart 1870/26 Mart 1870/2 Nisan 1870/9 Nisan 1870/23 Nisan 1870), Esbab-ı Tedenni Sanat ve Âdem-i İttihadı Millet Hakkında İki Kimsenin Muhaveresi 1, 2, 3, 4, 5 Hadika, 5: 38-39; 6: 46-48; 7: 56; 8: 63-64; 10: 79.
- (İmzasız), (6 Kasım 1870), Erbab-ı Sanayi ve Ziraata Gayret, Hadika, 38: 303
- (İmzasız), (18 Şubat 1870), Banka ve İmalıyatı ve Muamelatı, Hadika, 1: 5-6.
- (İmzasız), (23 Eylül 1870/30 Eylül 1870/ 7 Ekim 1870/ 14 Ekim 1870/ 21 Ekim 1870/ 28 Ekim 1870), İki Zatın Şirket Teşkilî Hakkında Olan Muhaveresi Olup Bir Zat Tarafından Merkezi İdaremize Gönderildiğinden Aynıyla Derc Olunmuştur 1, 2, 3, 4, 5, 6, Hadika, 32: 254-255; 33: 263-264; 34: 271-272; 35: 276-277; 36: 287; 37: 295.
- (İmzasız), (9 Aralık 1870), Şirket Hakkında Sitayiş ve İhtar, Hadika, 43: 341-342.
- (İmzasız), (19 Ağustos 1870), Kumpanyaya Dair, Hadika, 27: 215.
- (İmzasız), (16 Eylül 1870), Fabrika ve Kumpanya Hakkında Bir Bend, Hadika, 31: 246.
- (İmzasız), (16 Eylül 1870), Zamime, Hadika, 31: 246-247.
- (İmzasız), (29 Nisan 1870), Ziraat Mektebi ve Numune Çiftliği, Hadika, 11: 86-87.
- Ahmet Rüşdi (8 Temmuz 1870), Merkez İdaremize Vürud Eden Bir Varakadır, Hadika, 21: 163.
- (İmzasız), (18 Mart 1870), Kız Sanayi Mektebi, Hadika, 5: 37-38.
- Hadika (18 Şubat 1870), Birinci Dönem, 1: 1.
- Hadika (17 Mart 1871), İkinci Dönem, 1: 1.
- Jeltyakov A. D. (1979), Türkiye’nin Sosyo-Politik ve Kültürel Hayatında Basın (1729-1908 Yılları), Hürriyet Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik.
- “Hadika” (1981), Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul, Dergâh Yayınları, 4: 4.
- Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi Yayını (1938), Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, İstanbul, Devlet Basımevi.
- Yazıcı, N. (1997), Hadika, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 15: 18.
- İnuğur, M. N. (1999), Basın ve Yayın Tarihi, 4. Basım, İstanbul, Der Yayınları.